

Kommunism totaalihistoriaa

■ KARI TERÄS

Tauno Saarela, *Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008.

Tauno Saarela on tehnyt järkälemäisen, peräti 840-sivuisen, tutkimuksen suomalaisen kommunismin historiasta vuosilta 1923–1930, siis suhteellisen lyhyeltä ajanjaksolta. Teos on jatkoa hänen vuonna 1996 ilmestyneelle väitöskirjalleen *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923*, jonka tunteminen auttaa hahmottamaan sinänsä itsenäistä jatko-osaa. Tutkimuksen laajuus perustuu siihen, että Saarela haluaa rakentaa kokonaiskuvan tästä monitahoisesta liikkeestä eikä keskittyä pelkästään sen yhteyksiin rajan taakse, siellä majaan pitävään Suomen Kommunistisen puolueen (SKP) johtoon, Kominterniin ja Neuvostoliittoon. Nämä liikkeen rajantakaiset yhteydet suhteutuvat Saarelan tutkimuksessa kommunistien toimintaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän tukeutuu valtavaan historiallis-empiiriseen aineistoon ja antaa kirjaimellisesti faktan puhua.

Saarela käyttää *suomalaisen kommunismin* käsitettä määritellään tutkimuskohdetta, vaikka tiedostaakin sen ongelmallisuuden. Hän haluaa käsitteen avulla tavoittaa sen kokonaisisuuden, jonka muodostivat Suomessa sosialidemokraattien vasemmalle puolen, ja ajoittain sen sisäänkin, organisoitunut liike, Neuvostoliitossa päämajaan pitänyt SKP:n johto ja sen Suomessa olleet maanalai-

set johtohenkilöt. Siihen sisältyvät myös näiden organisaatioiden piirissä esiintyneet ajattelu-, toiminta- ja organisaatiotavat. Suomalaisen kommunismin käsitteeseen latautuu jännitteinen suhde kansallisen ja kansainvälisen liikkeen, salaisen ja julkisen toiminnan, etujoukko-puolueen ja joukkojärjestöjen sekä kommunistisen liikkeen ja Suomen vanhan työväenpuolueen perinnön välille. Suomalainen kommunismi on totaalikategoria, joka sopii paremmin kokonaisuuden hahmottamiseen kuin liikkeen moninaisuuden ja sen sisäisten jännitteiden analyysiin, mutta Saarela pyrkii otamaan huomioon myös jälkimäisen – liikkeen luonteen ymmärtämisen kannalta – erittäin tärkeän seikan.

Saarela on kiinnostunut ennen muuta siitä, miten suomalaiset kommunistit käytännössä tekivät vallankumousta, ja sen selvittämiseksi hän tutkii sitä, miten liike pyrki kokoamaan kumousvoimaa ja miten se pyrki murentamaan vallitsevan porvarillisen järjestelmän perustuksia. Hän käy yksityiskohtaisesti läpi suomalaisen kommunismin kaikki toimintamuodot, tarkastelee sen suhteita eri väestöryhmiin ja paneutuu kommunistien toimintaan suomalaisen yhteiskunnan eri osa-alueilla, aina edustuksellisesta toiminnasta populaarikulttuuriin saakka. Näkökulmansa ansiosta tutkimus tuottaa uutta mielenkiintoista tietoa myös suomalaisen yhteiskunnan keskeisistä instituutioista, kuten esimerkiksi kansalaisoikeuksista, väkivaltakoneistosta tai koulujärjestelmästä.

Keskittyessään ensi sijassa toimijuuteen Saarela jättää vähemmälle huomiolle sen, minkälaisiksi suomalaiset kommunistit kuvit-

telivat vallankumouksen jälkeisen yhteiskunnan. Sosialistisen yhteiskunnan ääriviivat piirtyvät esiin lähinnä porvarillisen järjestelmän tinkimättömän kritiikin kautta. Kiinnostava kysymys on myös se, kuinka vakavasti otettavan vallankumousvoiman suomalainen kommunismi pystyi kokoamaan ja missä määrin se kykeni heikentämään vallitsevan järjestelmän auktoriteettia. Saarela itse ei vastaa tähän aivan suoraan, mutta tutkimus puhuu kokonaisuudessaan sen puolesta, että suomalaisen kommunismin ”saavutuksia” ja sen vaikutusvaltaa on melkoisesti yliarvioitu niin aikalaisarvioissa kuin myöhemmässä historiallisessa tutkimuksessakin.

Vallankumous on Saarelan tutkimuksen avainsana. Se määritteli kaiken kattavasti kommunistien suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan – johon he eivät tuntuneet saavan minkäänlaista otetta. Koska tarkoituksena oli kumota vallitseva järjestelmä, näyttäytyi toiminta sen sisällä ja sen ehdoilla helposti turhana ajanhauskauksena. Erityisesti sellaisissa vaiheissa, joissa kansainvälinen kommunistinen liike arvioi kapitalismin olevan romahtamaisillaan, kommunistit pyrkivät aktivoimaan joukkotoimintaa ja muuttamaan sen välittömästi vallankumoukselliseksi käytännöiksi. Tämä aiheutti vakavia ristiriitoja esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeessä toimivien vasemmistososialistien ja kommunistien keskuudessa. Välitön vallankumouksellisuus karsi mahdolliset ja potentiaaliset liittolaiset vähiin, varsinkin kun sosialidemokraatit nähtiin kapitalismin uskolliseksi tukijoukoksi, ”noskeiksi”, tai peräti ”sosiaalifasisteiksi”.

Suomalaisen kommunismin suhde sosiaaliin reformeihin oli äärimmäisen ongelmallinen. Niiden puolesta oli periaatteessa mahdollista toimia tässä ja nyt, mutta ehdot olivat kovat: uudistusten täytyi haastaa koko kapitalistinen järjestelmä ja ne oli toteutettava joukkoliikehdinnän kautta. Reformien toteuttamisen tapa ja niiden puhdasoppiset perustelut olivat tärkeämpiä kuin niiden sisältö. Suomalaiset kommunistit tasapainoilivat Saarelan mukaan kahden lähtökohdan välillä: toisaalta uudistuksilla oli mahdollista parantaa työläisten asemaa, mutta toisaalta reformit saattoivat sitoa heitä liaksi kapitalistiseen järjestelmään. Todelliset uudistukset olisivat mahdollisia vasta sosialistisessa yhteiskunnassa. Näistä lähtökohdista oli työlästä leipoa kompromisseja. Suhde reformeihin oli myös yksi niistä seikoista, joissa suomalaisen kommunismin eri fraktioiden painotuserot tulivat esiin. Kaiken kaikkiaan suomalaisella kommunismilla oli suuria vaikeuksia luoda yhteyttä sosiaalisten uudistusten ja vallankumouksen välille.

Yhteyttä yritettiin kuitenkin rakentaa parlamentarisessa ja kunnallisessa toiminnassa. Komintern ja sen vanavedessä SKP:n emigranttijohto eivät uskoneet, että parlamentissa voitiin saada aikaan työväen oloja parantavia uudistuksia. Eduskunta kelpasi ainoastaan puhujalavaksi ja foorumiksi, jonka kautta voitiin nostattaa ulkoparlamentaarisesta joukkoliikehdintää. Kominternin mielestä eduskuntatyöllä oli pelkästään instrumentaalinen arvo, parlamentti saattoi toimia ainoastaan puhujalavana. Suomessa toimivat kommunistit ottivat etäisyyttä rajan takaa tullei-

siin ohjeisiin jopa siinä määrin, että eduskunnasta tuli Saarelan mukaan ”suomalaisen kommunismin tärkein poliittinen foorumi”. Tämä liittyi ennen muuta ulkoparlamentaarisesta toiminnan suuriin riskeihin: liikkeen piirissä toimineet järjestöt olivat koko ajan kovan poliittisen kontrollin kohteina ja joutuivat jatkuvasti pelkäämään toimintamahdollisuuksiensa puolesta. Eduskunnassa suomalaiset kommunistit koettivat nostaa esiin työväelle tärkeitä asioita, ennen muuta paljastamaan yhteiskunnallisia vääryyksiä ja epäoikeudenmukaisuuksia.

Saarela piirtää vakuuttavan kuvan toisaalta siitä, miten suomalainen kommunismi eristi itseään muusta yhteiskunnasta, ja toisaalta siitä, miten porvarillinen Suomi pyrki systemaattisesti ajamaan kommunistit yhteiskunnan ulkopuolelle, vähintäänkin sen marginaaliin. Kun kommunistit koettivat kasvattaa vallankumousvoimaa puhdasoppisuudella, illegaalisuudella ja objektiiviseen etuun vetoamalla, oli heillä ylipääsemättömiä ongelmia rakentaa eläviä yhteyksiä kaupunkityöväen enemmistöön ja toteuttaa unelmaansa työväen ja talonpoikien liitosta. Edellytyksiä tähän olisi ollut, mutta esteen muodostivat usein liikkeen omat sisäiset ristiriidat. Saarela osoittaa, että SKP:n Moskovassa ollut johto ja Suomen byroo olivat usein eri linjoilla ja tarkastelivat asioita eri lähtökohdista. Moskovasta tulleet ohjeet olivat usein myöhässä, ylimalkaisia tai niitä ei tullut lainkaan. Pelkästään omilla toimilla suomalainen kommunismi ei olisi ajautunut niin eristettyyn asemaan kuin tapahtui, vaan siihen tarvittiin myös valtaapitävien repressii-

visiä toimia, jotka supistivat voimakkaasti suomalaisten kommunistien toimintamahdollisuuksia. Liike pyrki käyttämään jäseniinsä kohdistuneita kansalaisoikeuksien rikkomuksia osoituksina siitä, että maan porvarilliset ryhmät eivät tosiasiaassa välittäneet porvarillisen demokratian periaatteista.

Sosiaalisena liikkeenä suomalainen kommunismi oli eriskummallinen ilmiö. Sen kaksinapainen organisaatio, salaiset ja julkiset toimintamuodot sekä suoran ja edustuksellisen toiminnan välinen suhde tuottivat erikoislaatuisia toiminta- ja organisaatiomuotoja. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon yritys kohottaa työpaikkatoiminta – tosin huonolla menestyksellä – perinteisen alueellisen poliittisen järjestäytymisen yläpuolelle tai järjestäytymättömien työntekijöiden näkeminen vallankumousvoimana. Saarela ei liitä tuloksiaan sosiaalisen liikkeen teorioihin, mutta niillä olisi paljon annettavaa alan tiedeilisiin keskusteluihin.

Tauno Saarelan vankka tutkimus ei herättäne tänä päivänä enää vahvoja poliittisia intohimoja. Tuli kuitenkin mieleen, että samalla totaalihistoriallisella metodilla ja viileällä analyttisyydellä tulisi tehdä tutkimus 1970-luvun suomalaisesta kommunismista. Se olisi omiaan rauhoittamaan ylikumentuneita tunteita ja viemään pohjaa pois heppoisilta arvioilta dramaattisesta vuosikymmenestä – mutta löytykö halukkaita vastaavaan urakkaan?

Kirjoittaja toimii Suomen historian professorina Turun yliopistossa.